

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

THE MECHANISM FOR ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE: THEORETICAL ASPECTS

Забезпечення економічної безпеки є однією із ключових функцій системи ризик-менеджменту на підприємстві, оскільки її низький рівень має негативний вплив не тільки на розвиток суб'єкта господарювання, а й на економіку країни у цілому, особливо, в ускладнених бойовими діями, умовах функціонування. Методологічною базою дослідження є праці вітчизняних науковців, які розкривають понятійно-категоріальний апарат з теоретичних та практичних аспектів забезпечення економічної безпеки підприємства. У дослідженні, відповідно до поставленої мети, проаналізовані та систематизовані наукові підходи до визначення поняття «механізм економічної безпеки підприємства», виділені їх схожі ознаки та складові. За результатами проведеного дослідження авторами було окреслено ключові елементи механізму економічної безпеки підприємства. Отримані результати мають значну практичну цінність і можуть бути використані керівним апаратом для удосконалення політики щодо забезпечення економічної безпеки на підприємстві.

Ключові слова: механізм, економічна безпека, підприємство, функціональна складова, елемент.

УДК 330.131.7:658.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure70-12>

Гавриш Г.О.¹

к.е.н., доцент кафедри фінансів та бухгалтерського обліку, Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті, судовий експерт

Фрунза С.А.²

к.е.н., доцент, завідувачка кафедри фінансів та бухгалтерського обліку, Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті

Havrysh Halyna

Robert Elworthy Economics and Technology Institute

Frunza Svitlana

Robert Elworthy Economics and Technology Institute

Ensuring economic security is one of the key functions of the risk management system at the enterprise, since its low level has a destructive effect not only on the development of the economic entity, but also on the economy of the country as a whole, especially in operational conditions complicated by hostilities. The purpose of the scientific article is to study the key elements of the «mechanism of economic security of the enterprise» by systematizing scientific approaches that reveal its content for further scientific development in this direction. Method or methodology of the work. The methodological basis of the study were the works of domestic and foreign scientists, who reveal the conceptual and categorical apparatus from the theoretical and practical aspects of ensuring the economic security of the enterprise. To write the article, the following general scientific and special methods of scientific research were used: concretization and abstraction – for consensual definition of the essence of the mechanism of economic security; grouping – to systematize approaches to identifying the constituent elements of the mechanism of economic security; logical generalization and comparison – to highlight the main elements of the mechanism for ensuring the economic security of the enterprise. Results of the study. In the study, scientific approaches to the definition of «mechanism of economic security of the enterprise» were analyzed and systematized, their features were highlighted. Based on the results of the research, the authors outlined the key elements of the economic security mechanism of the enterprise. It includes the following elements: functional; tools and methods of influence; factors influencing the economic security of the enterprise. Scope of practical application of the results. The obtained results have significant practical value and can be used by the management apparatus to improve the policy for ensuring economic security at the enterprise. Conclusions. The authors conclude that in modern economic literature, the opinions of researchers about the essence and number of elements of the economic security mechanism is difference, due to its multidimensionality and complexity.

Key words: mechanism, economic security, enterprise, functional component, element.

Постановка проблеми. Питання забезпечення економічної безпеки залишається актуальним, як на рівні держави, так і окремого суб'єкта господарювання, та є ключовим завданням стратегічного планування. Недооцінювання призначення та місця економічної безпеки у системи управління підприємством в умовах невизначеності та ризику, значно посилює негативний вплив зовнішніх та внутрішніх загроз, та знижує ефективність його діяльності. Рішення цієї проблеми полягає у формуванні ефективного механізму забезпечення економічної безпеки, який повинен відображати дієвий взаємозв'язок його елементів, що дозволить гарантувати стан захищеності діяльності підприємства та приймати оптимальні управлінські рішення. Це й актуалізувало тему дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні засади щодо визна-

чення сутності дефініції «механізм економічної безпеки підприємства», його ключові складові та аспекти його реалізації в практичній діяльності підприємств розглянуто у працях таких українських науковців: Аверічев І. М., Білошкурська Н. В., Дуб Б. С., Ілляшенко О. В., Левковець Н. П., Марина А. С., Шевченко І. Л. та ін. Однак, незважаючи на суттєвий інтерес з боку вчених, все ще потребують доопрацювання певні аспекти даної проблематики, зокрема щодо уточнення складових механізму забезпечення економічної безпеки підприємства.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження ключових елементів «механізму економічної безпеки підприємства» шляхом систематизації наукових підходів, які розкривають його зміст для проведення подальших наукових розробок у даному напрямку.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7093-8772>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2081-7777>

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед сучасних науковців все ще не існує єдиної думки щодо визначення поняття «механізм економічної безпеки». Деякі науковці трактують поняття «механізм економічної безпеки» як частину «системи економічної безпеки підприємства», наприклад Дуб Б. С. [4], Лебедко С. А. [6], Васильців Т. Г. [10], що є цілком справедливим, оскільки система є ширше, ніж механізм. Інша частина авторів

розглядає сутність «механізму економічної безпеки» через сукупність його елементів. Але, все ще дискусійним залишається питання щодо змісту та кількості елементів, які входять в склад «механізму економічної безпеки підприємства» (табл. 1).

Більша частина дослідників серед ключових елементів визначають:

– важелі, заходи, форми та методи впливу [1–10; 12];

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення суті дефініції «механізм забезпечення економічної безпеки підприємства»

Автор	Визначення	Елементи економічного механізму	Ключова характеристика визначення поняття «економічний механізм»
1	2	3	4
Ілляшенко О. В. [1, с. 162–163]	сукупність взаємозалежних важелів і методів планового впливу на виробництво, розподіл, обмін і споживання продукції, які охоплюють управління, нормування, облік результатів і витрат, матеріальне заохочення, відповідальність, ресурсне, інформаційне, та організаційне забезпечення.	- важелі та методи впливу (планування, нормування, облік, управління, стимулювання); - функціональна складова (інформаційна, ресурсна, організаційна).	сукупність елементів, які забезпечують функціонування економічного механізму
Марина А. С., Єланська Н. О., Петренко М. А. [2, с. 496]	єдина система форм, методів та важелів впливу на фінансово-господарську та інші види діяльності підприємства, спрямовані на формування достатнього рівня економічної безпеки для досягнення стратегічних, тактичних та оперативних цілей компанії, а дійове використання їх різних комбінацій дозволяє стабільно функціонувати та бути стійким до зовнішніх та внутрішніх загроз.	- форми, методи та важелі впливу; - цілі (стратегічна, тактична, оперативна); - фактори впливу (внутрішні та зовнішні загрози).	
Утенкова К. [3, с. 36]	це головна складова системи економічної безпеки, що представляє собою сукупність законодавчо-врегульованих методів, заходів, засобів, важелів, взаємодія яких дозволяє виконати стратегію економічної безпеки.	- методи, заходи, засоби та важелі впливу.	складова частина системи економічної безпеки підприємства
Дуб Б. С. [4, с. 63]	сукупність економіко-організаційних, правових методів, форм і засобів впливу та забезпечуючої частини, що дозволяють імплементувати функції управління в системі економічної безпеки суб'єкта господарювання та гарантувати стан його захищеності.	- методи (економіко-організаційні, правові) і засоби впливу; - забезпечуюча (функціональна) складова.	
Миценко Н. Г. [5, с. 13]	сукупність елементів, тобто економічних методів управління та інструментів (важелів) їх впровадження під впливом механізмів ринкового саморегулювання та державного регулювання, спрямованих на досягнення мети функціонування підприємства.	- методи управління (економічні), інструменти реалізації; - фактори впливу (ринковий механізм, регулювання з боку держави).	сукупність елементів, які забезпечують функціонування економічного механізму

1	2	3	4
Лебедко С. А. [6, с. 92]	складова частина системи економічної безпеки підприємства, яка являє собою сукупність цілей, завдань, методів та заходів, імплементація яких надає можливості досягнути запланованого рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання.	- цілі та завдання; - методи та заходи впливу.	складова частина системи економічної безпеки підприємства
Аверічев І. М. [7, с. 165]	інтегрована сукупність елементів як інституційного, так й операційного впливів, які дозволяють збільшити результативність діяльності підприємства шляхом створення безпечних умов її реалізації.	- методи та заходи впливу (інституційні, операційні).	сукупність елементів, які забезпечують функціонування економічного механізму
Левковець Н. П. [8, с. 334]	сукупність нормативно-правових актів, а також методів та заходів, завдяки яким суб'єкт господарювання впливає на об'єкт для забезпечення безпеки та протидії загрозам.	- методи та заходи впливу (нормативні, правові); - об'єкт; - фактори впливу (загрози).	
Шевченко І. Л. [9, с. 129]	сукупність засобів і методів, які, в ході об'єднання з системою управління та контролю, гарантують високий рівень економічної безпеки підприємства.	- засоби та методи впливу; - система управління; - система контролю.	
Васильців Т. Г. [10, с. 48]	невід'ємний елемент системи безпеки, який базується на завданнях і принципах безпеки, містить системну сукупність методів, інструментів та певних заходів здійснення політики гарантування безпеки	- методи, інструменти впливу; - завдання та принципи; - заходи реалізації політики гарантування безпеки.	складова частина системи економічної безпеки підприємства
Білошкурська Н. В. [11, с. 26]	сукупність економічних, правових, організаційних, управлінських, мотиваційних шляхів взаємозв'язку інтересів компанії з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, завдяки яким підприємство може отримувати прибуток на рівні необхідному для підтримки його економічної безпеки.	- функціональні складові (економічна, управлінська, правова, організаційна, мотиваційна); - фактори впливу (зовнішнє середовище).	сукупність елементів, які забезпечують функціонування економічного механізму
Денисенко М. П. [12, с. 62]	сукупність його основних принципів, функцій, методів, прийомів, інструментів і стимулів.	- принципи та функції; - методи, прийоми, інструменти та стимули.	

Джерело: складено за даними [1–12]

- функціональну складову [1; 4; 11];
- цілі та завдання [2; 6; 10];
- фактори впливу [2; 5; 9; 11];
- систему управління та систему контролю [9];
- заходи реалізації політики гарантування безпеки [10];
- принципи та функції [12].

Погоджуємося з думкою Дуб Б. С., що зазначення цілей та завдань є елементами системи, а не «механізму економічної безпеки».

Розглядаючи функціональну складову необхідно додати, що у різних авторів її наповнення

має суттєві відмінності. Так, наприклад, максимальну кількість елементів у функціональній складовій наведено у Дуб Б. С., це 11, а найменшу кількість у Денисенко М. П., Лебедко С. А. та Ілляшенко О. В. – 3 із 15 складових. Найчастіше зустрічається організаційна та інформаційно-аналітична складові, друге місце займає нормативно-правова складова, а третю позицію – фінансова /економічна складова. Не досить зрозумілим є значення таких складових як «структурне забезпечення» та «силова». У той же час елемент «інституційне забезпечення» охоплює макрорівень, тобто

Таблиця 2

Елементи функціональної складової механізму економічної безпеки підприємства

Елемент	Денисенко М. П. [12, с. 62]	Лебедко С. А. [6, с.92]	Дуб Б. С. [4, с.63]	Марина А. С., Еланська Н. О., Петренко М. А. [2, с. 496]	Потапюк І. П. [13, с. 127]	Білошкурська Н. В. [11, с.26]	Ілляшенко О. В. [1, с. 162-163]
науково-методична			+		+		
організаційна	+	+	+		+	+	+
фінансова /економічна		+	+	+		+	
техніко-технологічна			+	+			
кадрова			+	+			
інформаційно-аналітична	+	+	+	+	+		+
нормативно-правова	+		+	+	+	+	
матеріально-технічна			+				
управлінська			+			+	
структурне забезпечення			+				
інституційне забезпечення			+				
силова				+			
інтелектуальна				+			
ресурсна					+		+
мотиваційна						+	

Джерело: складено за даними [1–2; 4; 6; 11–13]

зовнішнє середовище підприємства. Ресурсна складова є більш широкою категорією та включає в себе кадрову, інформаційну, фінансову, науково-методичну та матеріальну. Таким чином, можна виділити такі функціональні складові як: ресурсна (фінансова, кадрова, матеріально-технічна, інформаційна, науково-методична); організаційна; нормативно-правова; мотиваційна.

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновки, що основними складовими механізму забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання є: функціональна (ресурсна; організаційна; нормативно-правова; мотиваційна); інструменти (накази, нормативи, кодекси, умови діяльності, інформаційно-статистичні портали, внутрішня інформація; субсидії, інвестиції, гранти, інновації, дивіденди; управлінська структура, ступінь відповідальності кадрів) та методи впливу (планування, нормування, облік, управління, стимулювання); фактори впливу на економічну безпеку (зовнішні та внутрішні загрози).

Висновки. Не тільки стійкий розвиток окремого підприємства, але й економічне зростання країни у цілому залежить від рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання, що свідчить про важливість дослідження складових механізму економічної безпеки. Виокремлені на основі проведеного дослідження складові механізму економічної

безпеки підприємства дозволять суб'єкту господарювання визначити його слабкі та сильні місця та підвищити ефективність його діяльності. Перспективи подальших досліджень в обраному напрямку полягають в уточненні змісту та складу таких елементів механізму економічної безпеки підприємства як: засоби, методи та інструменти впливу, які спрямовані на забезпечення його ефективної роботи та економічного розвитку у майбутньому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Ілляшенко О. В. Механізм функціонування системи економічної безпеки підприємства: підхід до побудови. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2014. № 26(1). С. 160–168.
- Утенкова К. Механізм економічної безпеки аграрного сектора. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35255/2/NFEPSEV_2021_Utenkova_K-Economic_security_mechanism_104-114.pdf (дата звернення: 23.11.2022).
- Марина А. С., Еланська Н. О., Петренко М. А. Механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 495 – 500.
- Дуб Б. С. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства: сутність, структура, значення. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/63-2.pdf> (дата звернення: 23.11.2022).

5. Міценко Н. Г., Дуляба Н. І. Діагностика дієвості економічного механізму торговельного підприємства: монографія. Львів: Львівська комерційна академія, 2012. 224 с.

6. Лебедко С. А. Формування механізму забезпечення економічної безпеки транспортних підприємств. *Економіка та держава*. 2017. № 8. С. 89–94.

7. Аверічев І. М. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємств водного транспорту України. *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Сер. «Економіка і управління»*. Вип. 27. Київ: ДЕТУТ, 2014. С. 163–170.

8. Левковець Н. П. Принципи забезпечення економічної безпеки підприємства. *Управління проектами, системний аналіз і логістика*. 2008. № 5. С. 333–336.

9. Шевченко І. Л. Особливості формування механізму забезпечення економічної безпеки металургійних підприємств. *Стратегія економічного розвитку України*. 2009. № 24–25. С. 128–134.

10. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів: ЛКА, 2012. 386 с.

11. Білошкурська Н. В. Економіко-організаційний механізм формування економічної безпеки підприємства: принципи побудови, функції, структура. *Економіка та держава*. 2013. № 12. С. 24–29.

12. Денисенко М. П., Третяк Є. В. Механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С. 59–63. DOI: 10.32702/2306-6806.2018.12.59.

13. Потапюк І. П. Теоретико-методологічні засади формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. URL: http://e-forum.lntu.edu.ua/index.php/ekonomichnyy_forum/article/view/165/156 (дата звернення: 23.11.2022).

REFERENCES:

1. Illjashenko, O. V. (2014). Mekhanizm funkcionuvannja systemy ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva: pidkhid do pobudovy. [Mechanism of functioning of the system of economic security of the enterprise: approach to construction]. *Ekonomika. Menedzhment. Pidpryjemnytstvo*, no. 26 (1), pp. 160–168.

2. Utenkova, K. (2021). Mekhanizm ekonomichnoi bezpeky aharnoho sektora. [Economic security mechanism of the agrarian sector]. Available at: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35255/2/NFEP-SEV_2021_Utenkova_K-Economic_security_mechanism_104-114.pdf (accessed 11 November 2022).

3. Maryna A. S., Yelanska N. O., Petrenko M. A. (2018). Mekhanizm zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia [Mechanism of economic security of economic entities]. *Ekonomika i suspilstvo*, no.19, pp. 495–500.

4. Dub, B. S. (2017). Mekhanizm zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpryjemstva: sutnist, struktura, znachennia [The mechanism of ensuring the economic security of the enterprise: essence, structure, meaning]. Available at: [https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/](https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/63-2.pdf)

[uploads/2017/01/63-2.pdf](https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/63-2.pdf) (accessed 11 November 2022).

5. Mitsenko, N. H., Duliaba, N. I. (2012). Diahnastyka diievosti ekonomichnoho mekhanizmu torhovelnogo pidpryjemstva: monohrafiia [Diagnostics of the efficiency of the economic mechanism of a trading enterprise: monograph]. Lviv: Lvivska komertsiiina akademiia, 224 p.

6. Lebedko, S. A. (2017). Formuvannia mekhanizmu zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky transportnykh pidpryjemstv [Formation of the mechanism for ensuring the economic security of the mechanism enterprises]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 8, pp. 89–94.

7. Averichev, I. M. (2014). Mekhanizm zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpryjemstv vodnoho transportu Ukrainy [The mechanism of economic security of enterprises of water transport of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnoho ekonomiko-tekhnologichnoho universytetu transportu: Ser. «Ekonomika i upravlinnia»*, vol. 27. Kyiv: DETUT, pp. 163–170.

8. Levkovets, N. P. (2008). Pryntsypy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpryjemstva [Principles of ensuring the economic security of the enterprise]. *Upravlinnia proektamy, systemnyi analiz i lohistyka*. no. 5. pp. 333–336.

9. Shevchenko, I. L. (2009). Osoblyvosti formuvannia mekhanizmu zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky metalurhiinykh pidpryjemstv [Features of the formation of a mechanism for ensuring the economic security of metallurgical enterprises]. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*. no. 24–25. pp. 128–134.

10. Vasylytsiv, T. H. (2012). Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpryjemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia: monohrafiia [Financial and economic security of enterprises of Ukraine: strategy and mechanisms of support: monograph]. / T. H. Vasylytsiv, V. I. Voloshyn, O. R. Boikevych, V. V. Karkavchuk. Lviv: LKA. 386 p.

11. Biloshkurska, N. V. (2013). Ekonomiko-orhanizatsiinyi mekhanizm formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpryjemstva: pryntsypy pobudovy, funktsii, struktura [Economic and organizational mechanism of formation of economic security of the enterprise: construction principles, functions, structure]. *Ekonomika ta derzhava*. no. 12. pp. 24–29.

12. Denysenko, M. P., Tretiak, Ye. V. (2018). Mekhanizm zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia [The mechanism of ensuring economic security of economic entities]. *Ekonomika ta derzhava*. no. 12. pp. 59–63. DOI: 10.32702/2306-6806.2018.12.59.

13. Potapiuk, I. P. (2020). Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia mekhanizmu zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpryjemstva [Theoretical and methodological principles of the formation of the mechanism for ensuring the economic security of the enterprise]. Available at: http://e-forum.lntu.edu.ua/index.php/ekonomichnyy_forum/article/view/165/156 (accessed 23 November 2022).